

Яценко Регіна Олександрівна

здобувачка вищої освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Дніпровського гуманітарного університету

Науковий керівник:

Чугай Анатолій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент

доцент кафедри психології

Дніпровського гуманітарного університету

ЕМПАТІЯ І ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЇ

Емпатія – це процес психічного відображення об’єктивної реальності, якою є внутрішній світ іншої людини.

Емпатія як комунікативна властивість особистості сприяє вирішенню глибоких людських питань і відкриває нові можливості для більш ефективного впливу на особистість у спілкуванні. Вона є одним з регуляторів взаємовідносин між людьми. Виявляється в прагненні надавати допомогу і підтримку іншим людям.

Емпатія знижує рівень спотворення сприйняття особистості і дозволяє сформувати більш правдиве і точніше перше враження про людину.

Емпатія має місце бути абсолютно у всіх видах міжособистісних відносин. Спілкування і відносини - це база соціального середовища людини, в ній зароджується і проявляється емпатія людини.

Підсумуємо ще одну сферу, пов'язану з емоційністю і проявом емпатії - агресія. По-перше, агресія-соціальна поведінка людини, яка має докази явних статевих і гендерних відмінностей.

Дослідження феномену емпатії наприкінці минулого століття були проаналізовані та висвітлені в роботах Ю. Б. Гіппенрейтер, Т. Д. Карягіної, О. М. Козлової, В. І. Кротенко. У сучасній вітчизняній психології емпатія розглядається за такими напрямками: визначення якісної природи емпатії (Т. П. Гаврилова, М. М. Муқанов Р. Б. Карамуратова, А. Б. Орлов, Н. І. Сарджвеладзе та ін); вивчення зв'язку структурних характеристик емпатії з різними психічними процесами і психологічними особливостями особистості (О. О. Бодальов, Л. П. Виговська, О. В. Дашкевич, С. А. Єршов, Г. Ф. Михальченко, В. А. Мікаелян, А. А. Рояк, Л.П.Стрелкова, О. П. Саннікова, І. М. Юсупов та ін); дослідження процесуального характеру емпатії (В. С. Агєєв, С. Б. Борисенко, А. Г. Ковальов, М. І. Пашукова)

Вітчизняні психологи неоднозначно трактують зміст поняття емпатії, визначаючи її або як здатність, або як процес, або як стан, пов'язуючи її з різними психічними процесами і психологічними особливостями особистості. У зв'язку з цим в роботах багатьох дослідників емпатія розглядається під термінами соціальна сензитивність, доброзичливість,

чуйність, емоційна ідентифікація, гуманні відносини, співпереживання, співчуття.

С.Л. Рубінштейн розглядав емпатію як компонент любові людини до людини, як емоційно опосередковане відношення до оточуючих. Істинно емпатичних відносин він протиставляє феномен "розширеного егоїзму".

Д.Б. Ельконін вважав, що здатність людини емоційно відгукуватися на переживання іншого є однією з умов розвитку соціальної децентрації. У зв'язку з цим Д.Б. Ельконін відзначав вплив емпатії на формування когнітивної та емоційної децентрації дитини в процесі подолання "пізнавального егоцентризму".

П.М. Якобсон вказує на два види прояви почуттів: перший ґрунтується на співпереживанні і залежить від уміння людини "входити в ілюзорну, уявну ситуацію", другий - ґрунтується на реальних ситуаціях, що "мають життєву основу".

Т.П. Гаврилова виділяє два види емпатійних переживань (співпереживання і співчуття) і стверджує, що у разі співпереживання проявляються егоїстичні тенденції, а в разі співчуття - альтруїстичні.

Крім того, Т.П. Гаврилова вважає співпереживання більш простою формою емпатії, а співчуття - більш складною. Провівши серію експериментів за методикою проєктивного типу, вона встановила, що співпереживання характерно для молодшого шкільного віку, а співчуття - для підлітків.

Критикуючи положення висунуті Т. П. Гаврилової, А .В. Запорожець, А.З. Неверович і ряд інших співробітників інституту дошкільного виховання АПН РСР висунули свої положення про особливості розвитку емпатичного процесу, вони вважають, що співпереживання і співчуття є ланками одного єдиної емпатичного ланцюга й має властивість односпрямованість (а саме - від співпереживання до співчуття). До цього висновку вони дійшли на основі аналізу даних, отриманих при сприйнятті дітьми-дошкільнятами художнього твору, коли піддослідні були поставлені в певні умови, що вимагають від них переходу від переживання до прояву співчуття і навіть сприяння.

Дещо пізніше М. М. Обозов, розглядаючи емпатію як відгук однієї людини на переживання іншої, прийшов до висновку, що даний феномен виникає та розвивається виключно у взаємодії. Водночас сама емпатія є необхідною умовою людського буття: «Переживання людини не залишається непоміченим іншими людьми, що характеризує важливу людську властивість: спів-чуття, спів-переживання, спів-участь. Без цієї здібності неможливе не лише колективне, але й індивідуальне буття».

Отже, емпатія – це процес психічного відображення об'єктивної реальності, якою є внутрішній світ іншої людини. Таке відображення, переломлюючись через людську індивідуальність (цінності, мотиви, моральні норми, вольові характеристики тощо), актуалізує емпатійну поведінку особистості у процесі міжособистісної взаємодії, що й визначає зміст останньої. Зазначимо, що у психології розрізняють емпатію та емпатійність.

У цьому контексті А. Е. Ахмедзянова визначає емпатію, як психічний процес, та емпатійність, як психологічну характеристику особистості, через яку реалізується емпатія.

Зокрема, у дослідженнях Л. П. Журавльової експериментально доведено, що представниці дійсно є більш емпатійними порівняно з представниками чоловічої статі. Однак для дівчат та жінок характерним є прояв тих форм емпатії, у яких домінують емоційні та когнітивні механізми (співчуття, співпереживання), а для хлопців та чоловіків – когнітивні та дієві (антиемпатія, реальне сприяння). Відтак, у чоловіків емпатійність є більш продуктивною, порівняно з жінками.

Розгляд же емпатії як когнітивно-афективно-інтуїтивного процесу, що може реалізовуватися на дієвому рівні, призводить до більшої диференційованості її гендерних особливостей. Відмінності в емоційності між чоловіками і жінками можна розглядати на декількох рівнях. На одному рівні ми маємо справу зі здатністю розуміти емоційні стани інших (емпатія) і вмінням висловити це розуміння (емпатична експресія). Існують певні відмінності в емпатії (здатність співпереживати з іншим, радіти і засмучуватися разом з ними). Вони помітні за наслідками лабораторних експериментів. На демонстровані слайди або на історії, що розповідаються, дівчатка реагують з більшою емпатією. Жінки більше схильні засмучуватися і реагувати сльозами на нещастя інших. Одне з пояснень більшої схильності жінок до емпатії полягає в тому, що вони краще, ніж чоловіки, уміють «прочитувати» відчуття оточуючих їх осіб. Виконавши метааналіз 125 досліджень чутливості чоловіків і жінок до невербальних сигналів, Дж.Холл дійшла наступного висновку: жінки, як правило, перевершують чоловіків в умінні «розшифровувати» емоційні сигнали людей. Жінки краще володіють невербальними способами виразу відчуттів.

Прояви гендерних відмінностей в агресивності. Відмінності виявляються у вербальній та фізичній агресії. Жінки можуть бути більш агресивними вербально та здійснювати менш «насильницькі дії» (наприклад, ударити кого-небудь з членів сім'ї, шпурнути в когось, або облаяти).

Статистична обробка результатів Д.Ерхером 82 досліджень, свідчить, що згідно якої жінки навіть дещо більше схильні до здійснення актів агресії (Archer, 2000). Але чоловіки більш схильні до спричинення травм: серед потерпілих від рук партнерів 62% — жінки. Загалом, в переважній більшості існуючих досліджень, емпатію прийнято розглядати як позитивне явище, яке лежить в основі просоціальної поведінки особистості. Таким чином, можемо констатувати репрезентацію емпатії щонайменше у трьох компонентах міжособистісної взаємодії – емоційному, мотиваційному та поведінковому.

Список використаної літератури:

1. Бодалев, А. А. Психологічні умови гуманізації педагогічного спілкування [Текст] / А.А. Бодалев. - М. : Сов. педагогіка. - 1990 - №12. - С. 65-71.

2. Гаврилова, Т. П. Поняття емпатії в зарубіжній психології [Текст] / Т.П. Гаврилова // Питання психології. - 1975. - № 2.
3. Кон, І. С. Психологія статевих відмінностей [Текст] / І.С. Кон // Питання психології. - 1981. - № 2.
4. Крейдлен, Г. Е. Чоловіки і жінки в невербальній комунікації. Емоційний аспект [Текст] / Г.Є. Крейдлен // Емоції в мові та мовленні: збірник наукових статей. - М.: РДГУ, 2005.
5. Рубінштейн, С. Л. Буття і свідомість. Людина і світ [Текст] / С.Л. Рубінштейн. - СПб.: Пітер, 2003. - 512 с.
6. Універсальна науково-популярна енциклопедія "Кругосвет": Ст. Емпатія [Електронний ресурс]. - 1997. - Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/>.
7. Фетіскін, Н. П., Козлов, В. В., Мануйлов, Г. М. Соціально-психологічна діагностика розвитку особистості малих груп [Текст] / Н.П. Фетіскін, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. - М.: Изд-во інституту психотерапії, 2005. - 490 с.
8. Фрейд З. Кмітливість та йоговідношення до несвідомого [Текст]/ З.Фрейд.- СПб:Азбука-классика, 2007. - 288 с.
9. Етчегоен, Г. Емпатія [Текст] // Журнал практичної психології і психоаналізу. - 2003. - №1.
10. Юсупов, І. М. Вчуття, проникнення, розуміння [Текст] / І.М. Юсупов. -Казань, 1993. - 199 с.
11. Електронний ресурс <http://ane4kazamyatina.blogspot.com/>
12. Електронний ресурс <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/350862.html>
13. Електронний ресурс <http://www.refmaniya.org.ua/psychologu/opituvalnik-s-bem-vsr>